

1969 Ulu öndərin siyasi hakimiyyətə gəlməsindən 50 il ötür 2019

Heydər Əliyev və Azərbaycan təhsilinin inkişaf yolları

Ümumi orta təhsil

1970-ci illərdə və 1980-ci ilin əvvəllərində ümumtəhsil məktəblərinin tədris maddi bazası və kadrlarla təminatı daha da möhkəmləndirilib, "Ümumtəhsil məktəbləri şagirdlərinin dərslərdən pulsuz istifadə etməsinə keçmək haqqında" qərarla 1978-ci ildən şagirdlərin dərslərlərə pulsuz təminatına keçilib.

1970-1980-ci illərdə aparılan güclü məktəb tikintisi ikinci növbədə oxuyanlar üzrə göstəricinin yaxşılaşdırılmasına təkan verib. Belə ki, 1970-ci ildə Azərbaycanda 28300 şagird yeri olan 90 ümumtəhsil məktəb binası tikilmişdisə, 1975-ci ildə 2 dəfəyə yaxın, yəni 48200 nəfərlik 100 məktəb binası tikilib. Həmin illərdə 350000-dən çox şagird yeri olan 849 ümumtəhsil məktəbi tikilib istifadəyə verilib.

1970-ci illərdə məktəb müəllimlərinin rəğbətəndirilməsi sahəsində böyük işlərə nail olunub, keçmiş SSRİ-nin orden və medallarına layiq görülmüş maarif işçilərinin sayı 8718 nəfərə yüksəlib, o cümlədən üç nəfər müəllim Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına layiq görülmüş, 817 müəllim "Azərbaycan SSR-nin Əməkdar müəllimi" adı alıb.

Texniki-peşə təhsili

Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişinin təkcə ilk iki ili ərzində 16 yeni texniki-peşə məktəbi yaradılıb, 20 texniki-peşə məktəbi orta texniki-peşə məktəbinə çevrilib, 3120 şagird yeri olan tədris və 2520 çarpayısı olan yataqxana binaları tikilib, əlavə olaraq 244 tədris emalatxanası, kabinet və laboratoriya yaradılıb. 1971-1975-ci illər üçün Azərbaycanda texniki-peşə təhsilinin təkmilləşdirilməsi və inkişafı yollarına dair strategiya müəyyənləşdirilib. Həmin illərdə 35 şəhər və rayonda 54 yeni texniki-peşə məktəbi yaradılıb. Bu dövrdə həmin məktəblərdə 165120 ixtisaslı fəhlə kadri hazırlanıb ki, bu da əvvəlki illərdən 1,7 dəfə çox idi.

Ali və orta ixtisas təhsili

1970-ci illərdə və 1980-ci illərin əvvəllərində ali təhsil müəssisələrinin maddi texniki bazasının möhkəmləndirilməsi istiqamətində böyük işlər görülmüşdür. Ali məktəblər üçün tədris korpusları, yataqxanalar tikilib, Bakı Dövlət Universiteti üçün şəhərciyin tikilməsi haqqında, Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Akademiyası üçün Gəncədə xüsusi şəhərciyin salınması barədə qərarlar qəbul edilib.

1970-1980-ci illərdə Azərbaycanda ali təhsil müəssisələrinin sayı 1969-cu illə müqayisədə 12-dən 17-yə, təhsil alanların sayı isə 70000-dən 100000-ə yüksəlib.

1970-1982-ci illərdə 5 yeni ali məktəb yaradılıb, çoxlu ixtisaslar, kafedralar, problem laboratoriyaları açılıb. 1960-cı illərin sonunda 12 ali məktəb, bunlarda 105 fakültə, 450 kafedra mövcud idisə və 139 ixtisas üzrə kadri hazırlığı aparılırdısa, 1982-ci ildə artıq 136 fakültəni və 530 kafedranı birləşdirən 17 ali təhsil müəssisəsi fəaliyyət göstərirdi.

Azərbaycandan kənarında təhsil

1970-1980-ci illərdə Azərbaycandan kənarında, keçmiş SSRİ-nin 50-dən artıq böyük şəhərinin 170-dən çox ali məktəbində respublikamızın xalq təsərrüfatı, elm, təhsil və mədəniyyətinin 80-dən artıq sahəsinə əhatə edən və ən zəruri ehtiyac duyulan 250-dən çox ixtisas üzrə 15000-dən artıq azərbaycanlı gəncin ali təhsil almasına, yüksək ixtisaslı mütəxəssislər kimi hazırlanmasına imkan və şərait yaradılıb.

1970-ci illərin əvvəllərindən başlayaraq hər il 800-900 nəfər, 1980-ci illərin əvvəllərindən isə 1000-1400 nəfərə qədər Azərbaycan gənci respublikadan kənarında keçmiş SSRİ-nin məşhur ali məktəblərində təhsil almağa göndərilib.

Müstəqil Azərbaycanda təhsil islahatları

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin 1998-ci ilin martında imzaladığı sərəncamla müstəqil Azərbaycanda təhsil sahəsində beynəlxalq standartlara uyğun islahatların aparılması məqsədilə islahat proqramı hazırlayacaq Dövlət Komissiyası yaradılıb. "Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində islahat proqramı" geniş müzakirələrdən sonra 15 iyun 1999-cu ildə təsdiq olunub. Həmin sənəd hazırlanarkən ölkəmizdə təhsil sisteminin ayrı-ayrı inkişaf mərhələləri, xüsusən 1970-1980-ci illərdə təhsil sahəsində toplanmış tarixi təcrübə ciddi şəkildə nəzərə alınıb. Proqramda Azərbaycanda təhsil islahatını 3 mərhələdə həyata keçirmək nəzərdə tutulub.

İslahat proqramının əsas məqsədi məktəbəqədər, orta, ali təhsil və ali təhsildən sonrakı peşə və ona uyğun əlavə təhsil pillələrində toplanmış potensialı saxlamaq və inkişaf etdirmək, təhsil sistemini tənzimləyən müvafiq normativ hüquqi bazanı yaratmaq, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında, Təhsil Qanununda təsbit olunmuş cəmiyyətin tələblərinə, onun siyasi, iqtisadi və sosial həyatının demokratikləşməsinə əsaslanan dövlət siyasətini həyata keçirməkdən ibarətdir.

Təhsilimizin himayədarı

Heydər Əliyev hakimiyyətə gəldiyi ilk vaxtlardan təhsilin inkişafına böyük diqqət yetirib

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin Azərbaycanda hakimiyyətdə olduğu illərdə qəzetimizdə çoxlu çıxış, məruzə və nitqləri dərc olunub. Ulu öndərin ölkəmizdə siyasi hakimiyyətə gəlişinin ilk illərində - 1971-ci ildə qəzetimizdə dərc olunmuş bir məruzəsi xüsusilə diqqət cəlb edir. Həmin məruzəsində Heydər Əliyev ölkədə təhsilin vəziyyətinin geniş təhlilini vermiş və qarşıda duran vəzifələri göstərmişdir. Məruzənin təhsillə bağlı hissəsindəki bir çox məsələlərin bu gün də aktualıq kəsb etdiyini və oxucularda maraq doğuracağını nəzərə alıb qəzetimizin 1971-ci il 3 noyabr tarixli 88-ci nömrəsində dərc olunmuş həmin məruzədən bəzi məqamları təqdim edirik.

1971-ci il oktyabrın 29-da Azərbaycan KP MK plenumunda Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi H.Ə.Əliyev yoldaşın məruzəsindən

...Məktəblərin şəbəkəsi ildən-ilə genişlənir, şagirdlərin sayı artır. İndi respublikada təqribən 1 milyon 700 min adam bütün təhsil növləri ilə əhatə olunmuşdur; 80 mindən çox müəllim və istehsalat təlimi ustası, ali məktəb və texnikum müəllimlərinin 6 min nəfərlik dəstəsi böyüməkdə olan nəslin tərbiyəsi ilə məşğuldur...

Məktəblilərin təlim və tərbiyəsinin keyfiyyətinə ciddi nəqsənlər vardır. Bəzi rayonlarda, məsələn, Kəlbəcər, Laçın, Qusar, Qutqaşen, Sabirabad rayonlarında sinifdə qalanların sayı bütün məktəblilərin 5-7 faizini təşkil edir. Şagirdlərin sinifdə qalması pedaqoji kollektivlərin işində ciddi qüsurdur. Bu, şagirdlərin məktəbdən yayınmasına, onların təhsilinin yarımçıq qalmasına səbəb olur, bəzən də uşaqları bədbəxt edir.

Bir sıra məktəblərdə şagirdlərin faktik bilik səviyyəsinin hesabat məlumatlarına uyğun gəlməməsi bizi çox narahat edir. Bu il respublikanın ali məktəblərinə qəbul imtahanları vermiş abituriyentlərin xeyli hissəsinin qeyri-kafi qiymət alması faktı məgər bunu sübut etmirmi?

Medal və fərqlənmə diplomu alanların bir çoxunun ali məktəblərə qəbul imtahanlarında əla qiymət ala bilməməsi, bəzilərinin isə, hətta iki alması faktı da məktəblərin və maarif orqanlarının işində ciddi nəqsənlər olduğunu göstərir. Təşviş hissi doğuran cəhət budur ki, medal alan, ali məktəblərə qəbul imtahanlarında yazıtmaq cavab verən gənclərin bir çoxunun valideynləri xalq maarif şöbələrinin işçiləri, məktəb direktorları və müəllimləri, şəhər və rayon təşkilatlarının rəhbər işçiləridir. Yoxlama nəticəsində Zaqatalada, Şamaxor, Abşeron, Balakan, Xanlar və başqa rayonlarda belə faktlar aşkara çıxarılmışdır.

Bu işi diqqətlə araşdırmaq və layiq olmadıqları halda şagirdlərə medal və diplom verilməsində mü-

qəssir olanların hamısını ciddi cəzalandırmaq lazımdır.

Məktəblilərin bilik səviyyəsinin aşağı olması və qeyri-müvəffəq oxuması müəllimlərin bir qisminin zəif hazırlığının və yazıtmaq işləməsinin nəticəsidir. Ayrı-ayrı müəllimlərin elmi və metodiki sahələrdə geri qalması, biliyini artırmaq istəməməsi faktlarına göz yummağa pedaqoji kollektivlərin, ictimaiyyətimizin haqqı yoxdur. Keçən il ümumtəhsil məktəbləri müəllimlərinin biliyinin yoxlanması nəticəsində onların bəziləri orta məktəb proqramı həcmində yoxlama yazı işlərində qeyri-kafi qiymət almışlar. Bu cür müəllim şagirdə nə verə bilər?..

Müəllimlər hazırlanmasının planlaşdırılması işindəki səhvlər, ali məktəb məzunlarından bir qisminin öz borcunu yerinə yetirməməsi - təyinat aldığı yerdə işləməməsi nəticəsində bir çox məktəb pedaqoji kadrlarla tam təmin olunmamışdır. Halbuki Bakıda, başqa şəhərlərdə, bəzi rayon mərkəzlərində müəllimlərin əksəriyyəti öz ixtisası üzrə işləyir. Onlar çox vaxt mağazalarda, yeməxanalarda və bufetlərdə işləyir və ya xalq maarifi orqanlarında illərlə uçotdadırlar.

Orta təhsil verən texniki peşə məktəbləri sisteminin inkişaf etdirilməsi ən perspektivli formalardan biridir. Texniki peşə məktəbləri öz şagirdlərində yüksək istehsalat - texnika mədəniyyəti tərbiyə etməklə yanaşı, onların geniş ümumtəhsil hazırlığını da təmin etməyə bərcudurlar.

Son iki ildə respublikada 19 məktəb yaradılmışdır. Həmin məktəblərdə 9 min adam ixtisası yiyələnir və orta təhsil alır. 1975-ci ildə bizdə 48 texniki peşə məktəbi yaradılmalı və bu məktəblərdə 40 mindən çox adam təhsil almalıdır...

Demək lazımdır ki, bu yaxınlarda respublikada ali məktəblərdə qəbul imtahanlarının məktəblərdə düzgün, obyektiv keçirilməsinin ictimai-siyasi əhəmiyyəti lazımcına qiymətləndirilmirdi. Bu iş düşünülmədən və qeyri-mütəşəkkil aparılırdı, çox vaxt imtahan və qəbul komissiyalarının tərkibinə səriştəsiz, bəzən də natəmiz adamlar daxil edilirdi.

Onlar tam nəzakətsizlik üzündən, bəzən də ali məktəblərin ayrı-ayrı rəhbərlərinin köməyi sayəsində özlərinin vəziyyətindən sui-istifadə edib müəyyən olunmuş qəbul qaydasını pozur, çox vaxt bunun üçün rüşvət alırdılar.

Azərbaycan KP MK belə bir vəziyyətə dözə bilməzdi. MK imtahanların hazırlanması və keçirilməsi üçün ali məktəb rektorlarının partiya təşkilatları katiblərinin, Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi rəhbərlərinin şəxsi məsuliyyətini artırmaq üçün tədbirlər gördü, bu işi nəzarət altına aldı.

Qəbul imtahanlarının keçirilməsində qayda yarılmaması, abituriyentlərin biliyinin obyektiv qiymətləndirilməsi öz nəticəsini verdi: tələbələrə ictimai tərkibi yaxşılaşdı, indi bir qayda olaraq, ali məktəblərə və texnikumlara doğrudan da tələb edilən biliklərə malik olan oğlan və qızlar daxil olurlar. Lakin bu işdə qaydanın pozulması, sui-istifadə və prinsipsizlik hallarını tamamilə ləğv etmək üçün hələ çox iş görülməlidir...

Azərbaycan KP MK belə hesab edir ki, Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi, ali məktəblərin rektorları və partiya təşkilatları bu məsələləri dərindən araşdırmalı, ali məktəbləri səriştəsiz, təsadüfi, vicdansız adamlardan xilas etməlidirlər.

Müsbəqələr və attestasiyalar müəllimlərin tərkibini möhkəmlətmək və yaxşılaşdırmaq üçün təsirlili formalardan biridir. Bu işdəki formalizmə və qaydaların açıqca pozulması hallarına son qoymaq lazımdır. Sırr deyil ki, çox vaxt müsəbiqələr haqqında yalnız zahiri rəsmiyyət xatirinə məlumat verilir, əslində isə namizədlərin məsələsi qabaqcadan həll edilir. Bəzi ali məktəblərdə illərlə attestasiya keçirilmir. Keçirildikdə də çox vaxt bu və ya digər müəllimin işinə obyektiv qiymət verilmir.

Kafedraları keyfiyyətcə təzələmək və möhkəmlətmək üçün müsəbiqələrdən və attestasiyalardan lazımcına istifadə etmək, ali məktəblərin qapılarını yalnız həqiqətən layiq olanların üzünə açmaq lazımdır.

Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi, bir çox ali məktəblərin və elmi tədqiqat institutlarının rəhbərləri əvəzçiliyi məhdudlaşdırmaq haqqında müvafiq qərarlardan irəli gələn vəzifələri hələ heç də tamamilə yerinə yetirməmişlər. Bir sıra hallarda əvəzçiliklə işləməyin dövlət nöqtəyi-nəzərindən məqsədə uyğun olub-olmadığını nəzərə almadan ona icazə verilir. Əvəzçilik gənc elmi kadrların və müəllim kadrlarının irəli çəkilməsinə çox zaman engel törədir, ayrı-ayrı alimlərin bu və ya digər elm sahələrini inhisara götürməsinə doğru aparır...

"Azərbaycan müəllimi",
3 noyabr 1971-ci il